

УДК 377/378.091-057.21:005.966.3
DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-2-227-238

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MOBILE QUALIFIED
WORKERS IN PROFESSIONAL (PROFESSIONAL AND TECHNICAL)
EDUCATION INSTITUTIONS AS A SCIENTIFIC ISSUE

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МОБІЛЬНИХ
КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Victoria ZHIGIR,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

Вікторія ЖИГІРЬ,
доктор педагогічних наук,
професор

profpedagog@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-1501-905X>

Larysa HORVATIUK
PhD of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

Лариса ГОРБАТЮК,
кандидат педагогічних наук,
доцент

loravas@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0584-7708>

*Berdiansk State Pedagogical
University*

*Бердянський державний
педагогічний університет*

✉ 4, Schmidta st., Berdiansk,
Zaporizhzhia region, 71100

✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100

Yuliia ZABIELINA,
english teacher of the first category

Юлія ЗАБЕЛІНА,
учитель англійської мови першої
категорії

yuliazab8@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2361-1782>

*Berdiansk comprehensive school of
I–III degrees № 11 of Berdiansk city
council of Zaporizhzhia region*

*Бердянська загальноосвітня
школа I–III ступенів № 11
Бердянської міської ради
Запорізької області*

✉ 9, Shevchenko Boulevard,
Berdiansk, Zaporizhzhia region,
71100

✉ бул. Шевченко, 9, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100

Original manuscript received: June 18, 2021

Revised manuscript accepted: September 15, 2021

ABSTRACT

The article substantiates the urgency of the issue of professional training of future mobile qualified workers in professional (professional and technical) education institutions in the context of modern requirements.

The analysis of scientific approaches to the definition of «mobility», «professional mobility» is carried out.

The structure of professional mobility of future qualified workers is determined, which includes:

- motives and values: interest in different activities and different professional situations; motivation for success and self-improvement; need to constantly improve their education and skills;

- skills and abilities: adaptive (to adapt to changes and new requirements of professional activity, to increase own resources); communicative (establish new connections and contacts with business entities, work in a team, be open to others), organizational (respond to change, self-development, transform oneself, learn independently, modernize own activities, master new equipment and technologies, find ways of self-realization);

- personal qualities and abilities: socially-oriented («mobility», flexibility, efficiency, social activity and initiative), reflexive (aware of own needs and assess own capabilities and opportunities for development; the ability to set goals, self-determination and self-regulation); creative (creativity, creative attitude to activity, rejection of stereotypes, openness to everything new);

- basic knowledge of the profession and related professions, a high level of their generalization, awareness of information and communication technologies.

*It is concluded that the main tasks of professional (professional and technical) institutions in the direction of training future mobile qualified workers are the formation of such motives and values, knowledge, skills, personal qualities that will ensure readiness not only for successful professional functions performance but also to change the profession and professional status, successful self-realization in a changing reality. In this regard, we can identify priority tasks of the professional education. First, the education is designed to train the professionals interested in their own continuing education, self-development and self-improvement, as well as able to quickly adapt to new conditions and content of professional activity. Secondly, professional education should form in future skilled workers such personal qualities and abilities that would allow them to orient themselves in the professional world and build a vector of their career growth (vertical mobility), expand their professional opportunities, mastering new areas of professional activities (horizontal mobility). Third, the training of future *qualified* workers should be based on content and technology that is ahead of the current level of economic, technological development of production and the society as a whole.*

Key words: *professional education, professional training of future qualified workers, mobility, professional mobility, mobile worker.*

Актуальність. Процеси глобалізації та інтеграції, що відбуваються в сучасному світі, змушують працівника не просто володіти професією, а й орієнтуватися в суміжних галузях діяльності протягом усього трудового життя, постійно підвищувати рівень освіти та кваліфікації, змінювати місце роботи та навіть фах. Інакше кажучи, щоб бути успішним і затребуваним, треба бути рухливим, готовим до будь-яких змін, уміти швидко й ефективно адаптуватися до нових умов, тобто бути мобільним.

У Законі України «Про освіту» (2017) зазначено, що «метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя» (Закон України «Про освіту»,

2017). Тож «реформування системи професійної (професійно-технічної) освіти спрямовано на підготовку конкурентоспроможного та мобільного на ринку праці фахівця, особистості, яка здобула освітні та професійні компетентності відповідно до її інтересів, здібностей, можливостей, потреб національної економіки та суспільства» (Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, 2019). У цих умовах проблема підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до професійної мобільності набуває статусу одного з важливих показників роботи закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Якісна професійна підготовка стає чинником соціального захисту людини в нових економічних умовах. Завданням професійної (професійно-технічної) освіти стає не тільки формування знань, умінь і навичок, а й розвиток здатності адаптуватися до змін техніки, технології, організації праці на сучасному виробництві.

Проблему професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників досліджено в працях С. Батишева, В. Байденко, В. Бондаря, Р. Гуревича, С. Гончаренка, Ю. Зінковського, О. Коваленко, І. Лікарчука, Л. Лук'янової, В. Радкевич, Е. Осовського, А. Селецького та ін.

Проблема професійної мобільності здебільшого виступає предметом дослідження переважно філософських (Б. Гершунський, І. Фролов та ін.), соціологічних (І. Василенко, Н. Кашина, С. Кугель, Т. Заславська, Р. Ривкіна, П. Сорокін та ін.), економічних (О. Білик, Ф. Гайсин, В. Данюк, Є. Іванченко, Е. Мирошніченко, О. Михайлов та ін.), психологічних (Е. Зеєр, А. Маркова, Л. Мітіна, Л. Пілецька та ін.) наук. Проблема професійної мобільності особистості в педагогічних контекстах розглядається в працях Т. Большакової, Л. Горюнової, Б. Ігошева, Р. Пріми, Л. Прядко, Л. Сушенцевої, Д. Чернілевського та ін.

Мета статті – обґрунтувати актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх мобільних кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в контексті сучасних вимог; здійснити аналіз наукових підходів до визначення понять «мобільність», «професійна мобільність»; визначити структуру професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні використано загальнонаукові теоретичні (вивчення наукових джерел, аналіз, синтез, порівняння, інтерпретація, узагальнення, систематизація); емпіричні (вивчення результатів наукової діяльності, саморефлексія) методи.

Виклад матеріалу. Поняття «мобільність» було введено в науковий обіг у першій половині ХХ ст. засновником теорії соціальної мобільності, професором Гарвардського університету П. Сорокіним для позначення явищ, переміщень, змін всередині соціального простору та пересування соціальних груп і окремих людей в соціальній структурі суспільства (соціальна мобільність) (Сорокін, 1992). Відповідно до виділених автором горизонтальних і вертикальних параметрів

соціального простору розглядається вертикальна (пов'язана зі зміною соціального статусу) і горизонтальна (яка відбувається на одному статусному рівні та пов'язана зі зміною громадянства, релігії, професії, місця проживання або праці) соціальна мобільність. Вона (яку іноді називають «плинність кадрів») здебільшого викликана динамікою розвитку в суспільстві різних професійних груп.

Окрім соціології, термін «мобільність» сьогодні досить широко застосовують у психологічних, економічних і педагогічних дослідженнях.

Психологічну мобільність здебільшого розглядають як психологічну готовність до ефективного здійснення людиною професійної діяльності та причини, що дають чи не дають змоги зламати традиційний стереотип професійної поведінки (Зеленський, 2016; Мещеряков, 2003). Її трактують як: здатність швидко оволодівати новою технікою, інноваційними виробничими технологіями, новими спеціальностями (Зеер & Кормильцева, 2009); «готовність вирішувати широке коло виробничих завдань, оперативно, швидко переключатися залежно від ситуації, ... вчасно змінювати стратегію або спосіб дій згідно до умов праці, що змінюються» (Пілецька, 2017: 207); «властивість особистості, яка забезпечує внутрішній механізм її розвитку; діяльність особистості, результатом якої є її самореалізація в обраній професії та житті; процес самовдосконалення особистості та перетворення навколишнього професійного і життєвого середовища» (Сушенцева, 2011); характеристику особистості, необхідну для інтеграції професійного розвитку (Маркова, 1996).

Соціально-економічну мобільність розглядають як готовність і здатність людини адаптуватися до мінливих соціальних реалій і професійних умов на ринку праці (Карелова, 2015); «можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид праці» (Рапацевич, 2005: 482).

Специфічною рисою соціально-економічної мобільності є те, що вона передбачає не реальні зміни трудового статусу працівників, а наявність у них можливостей для цього. Рівень соціально-економічної мобільності визначається багатьма чинниками, такими, як рівень теоретичних і професійних знань, умінь і навичок, соціальна структура суспільства, динаміка розвитку виробництва тощо. Якщо раніше підготовки в закладах професійної освіти працівнику вистачало на все життя, то в сучасних умовах інформаційно-технологічного суспільства вчорашні знання дуже швидко застарівають, з'являються нові та зникають старі професії. На даний момент термін «життя спеціальності» не вписується в межі життєвого циклу працівника й на це має вчасно реагувати як сам робітник, так і система професійної освіти.

Професійну мобільність розглядають як складову соціальної мобільності людини та **тракують як**: «процес пов'язаний зі змінами професійного статусу та роду занять працівника в межах одного кваліфікаційного рангу» (Игошев, 2008; Кашина & Хаймін & Цзюньвей, 2021); «здатність людини швидко й ефективно самоорганізовуватися,

змінюватися відповідно до життєвих і професійних потреб, адаптуватися до певного професійного середовища та професійних груп, управляти своєю професійною поведінкою» (Павленко, 2017: 494); «якість особистості, що дозволяє їй бути соціально активною, конкурентоспроможною, професійно компетентною, здатною до саморозвитку й модернізації власної діяльності» (Дементьева, 2009: 6); критерій професійної компетентності (Шпакіна, 2007); інтегративну характеристику готовності та здатності особистості до якісного та швидкого оволодіння ключовими та професійними компетенціями (Солоненко, 2010).

Л. Горюнова наголошує на тому, що професійну мобільність потрібно розглядати з трьох ракурсів – як якість особистості (забезпечує внутрішній механізм розвитку людини через сформованість ключових та загальнопрофесійних компетентностей); діяльність людини (детермінована подіями, що змінюють середовище і результатом якої є самореалізація людини в житті та професії); процес перетворення людиною себе, а також навколишнього професійного та життєвого середовища) (Горюнова, 2006: 186].

Стосовно формування професійної мобільності Д. Чернілевський вважає, що це досягається в комплексній підготовці, поєднує в собі вузький професіоналізм з одного боку й універсалізм з іншого. Учений пояснює це необхідністю заміни чисто виробничих більш повною гамою знань, умінь і навичок, в тому числі й необхідних для охорони і поліпшення здоров'я, збереження та розвитку традицій і культури, раціонального використання природних ресурсів, захисту навколишнього середовища (Чернилевский, 2002).

Професійна освіта вивчає проблеми формування індивідуальної професійної мобільності майбутніх фахівців, тому важливого значення набуває розгляд її структури, що своєю чергою дозволить визначити провідні особливості та складові освітнього процесу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, здатних як до горизонтальних, так і до вертикальних переміщень у межах соціально-професійної структури суспільства.

У цьому аспекті можна виділити низку досліджень, які присвячено формуванню в майбутніх фахівців професійних компетентностей (умінь, навичок, мотивів та досвіду діяльності), які в подальшому забезпечать не лише успішне виконання ними професійних функцій, а й здатність швидко адаптуватися до різних сфер професійної діяльності (Зеер & Кормильцева, 2009; Пілецька, 2013; Пріма, 2009; Сычева, 2017), бути соціально активною (Дементьева, 2009), конкурентоспроможною (Дементьева, 2009; Сушенцева, 2011) особистістю на ринку праці.

Як зазначає Р. Пріма, для цього фахівцеві необхідно володіти «системою узагальнених професійних способів і умінь ефективно їх використовувати для виконання будь-яких завдань у суміжних галузях виробництва і порівняно легко переходити від однієї діяльності до іншої» (Пріма, 2009: 134). О. Козлова, Т. Малецька і Д. Козлов також

вказують на діяльнісний характер мобільності особистості та зазначають, що вона «може виявлятися лише в діяльності й оцінювати рівень мобільності особистості можна лише за умови її реалізації в діяльності» (Козлова & Малецька & Козлов, 2015: 64).

Досліджуючи проблему формування професійної мобільності з позицій особистісного підходу, науковці вказують на необхідність формування в майбутніх фахівців певних особистісних якостей, які забезпечать їм орієнтацію на професійну самореалізацію та саморозвиток (Архангельський, 2003; Безпалько, 2012; Горюнова, 2006; Игошев, 2008; Лапіна & Никитина, 2012; Пріма, 2008 та ін.), що дасть людині відчуття соціальної захищеності та професійної перспективи. Зокрема, Р. Пріма, вказує на те, що «суспільство зацікавлене у такому фахівцеві, який уміє думати самостійно і вирішувати різноманітні проблеми, застосовувати знання, одержані у процесі навчання; володіє критичним і творчим мисленням, що сформоване у процесі освіти; вміє здобувати нові знання, здібний до самонавчання, самоосвіти» (Пріма, 2008: 131). О. Архангельський важливими для професійної мобільності фахівця вважає такі якості, як рухливість, відкритість новому, вміння гнучко пристосовуватися до нових обставин, креативність мислення, комунікативність, активність, швидкість, самостійність і відповідальність у прийнятті рішень, спрямованість на успіх і постійне самовдосконалення, вміння аналізувати ситуацію і прогнозувати її подальший розвиток, здатність до навчання, стійкість до фрустрації зовнішнього і внутрішнього середовища організації, вміння відстежувати і правильно оцінювати стан навколишнього простору та ін. (Архангельський, 2003); О. Лапіна, Є. Нікітіна – «готовність брати участь у різноманітних громадських заходах, проєктах різної змістової спрямованості; діяльний інтерес до різних сфер соціальної і професійної активності; висока адаптивність до різних суспільних ситуацій, функціонально різних видів діяльності; креативність, інноваційність, налаштованість на творче ставлення до будь-якої справи, творче перетворення будь-якої ситуації» (Лапіна & Никитина: 44).

Отже, професійну мобільність у педагогічних дослідженнях розглядають як якість особистості, необхідну для формування професійної компетентності, та процес діяльності, орієнтований на результат – готовність до зміни професії та професійного статусу фахівця. Людина може бути мобільною, якщо вона володіє певними особистісними та професійними якостями, але її мобільність може проявлятися тільки в діяльності. При цьому професійна мобільність передбачає активне пристосування особистості до професії, що само по собі вже гарний освітній результат.

Цілком логічним є те, що формування професійної мобільності майбутніх фахівців дослідники розглядають у контексті компетентнісного підходу, адже вона як специфічна метаякість особистості є складником професійної компетентності (Игошев, 2008).

Уважаємо, що до структури професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників мають входити:

- мотиви та цінності: інтерес до різних видів діяльності та професійних ситуацій; мотивація на успіх та самовдосконалення; потреба постійно підвищувати свою освіту та кваліфікацію;

- уміння та навички: адаптивні (адаптуватися та пристосовуватися до змін та нових вимог професійної діяльності, нарощувати власні ресурси); комунікативні (встановлювати нові зв'язки і контакти з суб'єктами діяльності, працювати в команді, бути відкритим для інших), організаційні (реагувати на зміни, саморозвиватися, перетворювати себе, самостійно навчатися, модернізувати власну діяльність, опановувати нову техніку та технології, знаходити шляхи самореалізації);

- особистісні якості та здатності: соціально-орієнтовані («рухливість», гнучкість, оперативність, соціальна активність та ініціативність), рефлексивні (усвідомлювати власні потреби та оцінювати власні можливості та можливості розвитку; здатність до цілепокладання, самовизначення та саморегуляції); творчі (креативність, творче відношення до діяльності, відмова від стереотипів, відкритість до всього нового);

- базові знання з професії та суміжних професій, високий рівень їх узагальнення, обізнаність в інформаційно-комунікаційних технологіях.

Висновки. Таким чином, головними завданнями закладів професійної (професійно-технічної) освіти щодо підготовки майбутніх мобільних кваліфікованих робітників є формування в них таких мотивів і цінностей, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, які забезпечать готовність не лише до успішного виконання професійних функцій, а й до зміни професії та професійного статусу, успішної самореалізації в умовах мінливої дійсності. У зв'язку з цим можна виділити пріоритетні завдання професійної освіти. По-перше, вона покликана готувати фахівців, зацікавлених у власній неперервній освіті, саморозвитку та самовдосконаленні, а також здатних швидко пристосовуватися до нових умов і змісту професійної діяльності. По-друге, професійна освіта повинна сформувати в майбутніх кваліфікованих робітників такі особистісні якості та здібності, які дозволили б їм самостійно орієнтуватися в професійному світі та вибудовувати вектор свого кар'єрного зростання (мобільність по вертикалі), розширювати свої професійні можливості, освоюючи нові сфери професійної діяльності (мобільність по горизонталі). По-третє, навчання майбутніх кваліфікованих робітників має проходити на основі змісту та технологій, які випереджають поточний рівень економічного, технологічного розвитку виробництва та суспільства в цілому.

Подальші дослідження вбачаємо у визначенні педагогічних і психологічних умов забезпечення ефективності формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Література

Архангельский А.И. Формирование профессиональной мобильности у студентов в процессе обучения в технических вузах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. / А.И. Архангельский. – Москва, 2003. – 146 с.

Безпалько О.В. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів / О.В. Безпалько // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова : зб. наук. праць. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 14, Ч. 2 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; [редкол. В.П. Андрущенко [та ін.]]. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – С. 15–26.

Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования в России : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.08. / Л.В. Горюнова. – Ростов-на-Дону, 2006. – 337 с.

Дементьева О.М. Формирование социально-профессиональной мобильности студентов в учреждениях среднего профессионального образования : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. пед. наук : 13.00.08. / О.М. Дементьева. – Москва, 2009. – 22 с.

Закон України «Про освіту». – Київ : Право, 2021. – 136 с.

Зеер Э.Ф. Социально-личностные компетенции и профессиональная мобильность как целевая ориентация образования / Э.Ф. Зеер, М.В. Кормильцева // Сибирский педагогический журнал. – 2009. – №10. – С. 72–78.

Зеленський Б.Р. Категорія «професійна мобільність» у психолого-педагогічному дискурсі / Б.Р. Зеленський // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2016. – Вип. 51. – С. 158–163.

Игошев Б.М. Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов : автореф. ... док. пед. наук : 13.00.08. / Б.М. Игошев. – Москва, 2008. – 25 с.

Карелова Р.А. Компоненты и критерии оценки развития профессиональной мобильности у студентов колледжа / Р.А. Карелова [Электронный ресурс] // Науковедение : интернет-журнал. 2015. №5. Том 7. Режим доступа : <https://naukovedenie.ru/PDF/160PVN515.pdf>.

Кашина Н.И. Проблема формирования профессиональной мобильности у студентов музыкального вуза Китая в процессе обучения музыкально-композиционной деятельности / Кашина Н.И., Хаймін Л., Цзюньвей С. // Педагогическое образование в России. – 2021. – № 1. – С. 48–54.

Козлова О.Г. Професійна мобільність майбутнього вчителя як педагогічна проблема / Козлова О.Г., Малецька Т.В., Козлов Д.О. // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 7 (51). – С. 63–72.

Лапина О.А. Профессиональная мобильность как интегративное качество педагога : монография / Лапина О.А., Никитина Е.А. Иркутск : Иркутский государственный лингвистический университет. 2012. – 324 с.

Маркова А.К. Психология профессионализма / Маркова А.К. – Москва : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.

Мещеряков Б.Г. Большой психологический словарь / Мещеряков Б.Г. Москва : Прайм-Еврознак, 2003. – 672 с.

Павленко М.С. До проблеми сутності поняття «розвиток професійної мобільності» / Павленко М.С. // Молодий вчений. – 2017. – № 1 (41). – С. 494–498.

Педагогіка. Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. Минск : Современное слово, 2005. 7–20 с.

Пілецька Л.С. Професійна мобільність особистості : психологічний аспект аналізу / Пілецька Л.С. // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – №3 (32). – С. 205–209.

Пріма Р.М. Професійна мобільність фахівця як наукова проблема. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія за ред. проф. С. Єрмакова / Пріма Р.М. – Харків, 2008. – Випуск №1. – С. 127–135.

Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика : монографія / Пріма Р.М. – Дніпро : ІМА-прес, 2009. – 368 с.

Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 419-р. // Урядовий кур'єр. – 2019. – 26 червня. – С. 1.

Солоненко В.А. Формирование профессиональной мобильности будущих экономистов-менеджеров в образовательном процессе вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. / Солоненко В.А. – Брянск, 2010. – 22с.

Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество : [пер. с англ.] / Сорокин П.А. – Москва : Политиздат, 1992. – 543 с.

Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : теорія і практика : монографія / Сушенцева Л.Л. / за ред. Н. Г. Ничкало. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 439 с.

Сычева В.О. Проблемы формирования профессиональной мобильности бакалавров / Сычева В.О. // Известия Саратовского ун-та. Серия Социология. Политология. – 2017. Т. 17, вып. 2. – С. 170–173.

Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе / Чернилевский Д.В. – Москва : ЮНИТИ, 2002. – 437 с.

Шпакина И.Г. Развитие компетентности руководителей школ в вопросах управления персоналом в муниципальной системе образования : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.08. / Шпакина И.Г. – Омск, 2007. – 23 с.

References

Arkhangelskiy, A.I. (2003). *Formirovanie professionalnoy mobilnosti u studentov v protsesse obucheniya v tekhnicheskikh vuzakh* [Formation of professional mobility among students in the process of studying at technical universities] Candidate's thesis. 13.00.08. Moscow, 146 p. [in Russian].

Bezpalco, O.V. (2012). *Komponenty profesiinoi mobilnosti maibutnykh sotsialnykh pedahohiv* [Components of professional mobility of future social educators]. *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 11. Social work. Social pedagogy*. Vol. 14, Part 2 / Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv, pp. 15–26 [in Ukrainian].

Goryunova, L.V. (2006). *Professionalnaya mobilnost spetsialista kak problema razvivayushchegosya obrazovaniya v Rossii* [Professional mobility of a specialist as a problem of developing education in Russia]. Doctor's thesis. 13.00.08. Rostov-on-Don, 337 p. [in Russian].

Dementeva, O.M. (2009). *Formirovanie sotsialno-professionalnoy mobilnosti studentov v uchezhdennyakh srednego professionalnogo obrazovaniya* [Formation of social and professional mobility of students in institutions of secondary vocational education] Extended abstract of candidate's thesis. 13.00.08. Moscow, 22 p. [in Russian].

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2021) [Law of Ukraine «On Education»] Kyiv : Right, 136 p. [in Ukrainian].

Zeer, E.F. & Kormiltseva, M.V. (2009). *Sotsialno-lichnostnye kompetentsii i professionalnaya mobilnost kak tselevaya orientatsiya obrazovaniya* [Social and personal competences and professional mobility as a target orientation of education]. *Siberian pedagogical journal*. №10, pp. 72–78 [in Russian].

Zelenskiy, B.R. (2016). *Katehoriia «profesiina mobilnist» u psykholoho-pedahohichnomu dyskursi* [The category of «professional mobility» in psychological and pedagogical discourse] *Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*. Vol. 51, pp. 158–163 [in Ukrainian].

Igoshev, B.M. (2008). *Sistemno-integrativnaya organizatsiya podgotovki professionalno mobilnykh pedagogov* [System-integrative organization of training professionally mobile teachers]. Extended abstract of Doctor's thesis. 13.00.08. Moscow, 25 p. [in Russian].

Karelova, R.A. (2015). *Komponenty i kriterii otsenki razvitiya professionalnoy mobilnosti u studentov kolledzha* [Components and criteria for assessing the development of professional mobility in college students]. *Science of Science : Internet Journal*. Available at : URL : <https://naukovedenie.ru/PDF/160PVN515.pdf> (accessed 3 Aug 2021) [in Russian].

Kashina, N.I. & Khaymin, L. & Tszyunvey, S. (2021). *Problema formirovaniya professionalnoy mobilnosti u studentov muzykalnogo vuza Kitaya v protsesse obucheniya muzykalno-kompozitsionnoy deyatelnosti* [The problem of the formation of professional mobility among students of a music university in China in the process of teaching musical composition] *Pedagogical education in Russia*. № 1, pp. 48–54 [in Russian].

Kozlova, O.H. & Maletska, T.V. & Kozlov, D.O. (2015). *Profesiina mobilnist maibutnoho vchytelia yak pedahohichna problema* [Professional mobility of the future teacher as a pedagogical problem] *Pedagogical sciences : theory, history, innovative technologies*. № 7 (51), pp. 63–72 [in Ukrainian].

Lapina, O.A. & Nikitina, Ye.A. (2012). *Professionalnaya mobilnost kak integrativnoe kachestvo pedagoga* [Professional mobility as an integrative quality of a teacher] monograph. Irkutsk : Irkutsk State Linguistic University, 324 p. [in Russian].

Markova, A.K. (1996). *Psikhologiya professionalizma* [Psychology of professionalism]. Moscow : International Humanitarian Foundation "Knowledge", 308 p. [in Russian].

Meshcheryakov, B.G. (2003). *Bolshoy psikhologicheskii slovar* [A large psychological dictionary] Moscow : Prime-Euroznak, 672 p. [in Russian].

Pavlenko, M.S. (2017). *Do problemy sutnosti poniattia «rozvytok profesiinoy mobilnosti»* [To the problem of the essence of the concept of "development of professional mobility"]. *A young scientist*. № 1 (41), pp. 494–498 [in Ukrainian].

Rapatsevich, Ye.S. (2005). *Pedagogika. Bolshaya sovremennaya entsiklopediya* [Great modern encyclopedia]. Minsk : Modern word, 720 p. [in Russian].

17. Piletska, L.S. (2013). *Profesiina mobilnist osobystosti : psykholohichniy aspekt analizu* [Professional mobility of the individual : the psychological aspect of analysis]. *Theoretical and applied problems of psychology*. №3 (32), pp. 205–209 [in Ukrainian].

Prima, R.M. (2008). *Profesiina mobilnist fakhivtsia yak naukova problema. Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu* [Professional mobility of a specialist as a scientific problem] *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports : a scientific monograph*. Kharkiv. Vol. 1, pp. 127–135 [in Ukrainian].

Prima, R.M. (2009). *Formuvannia profesiinoy mobilnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv : teoriia i praktyka* [Formation of professional mobility of the future

primary school teacher : theory and practice : monograph] Dnipro : IMA-press, 368 p. [in Ukrainian].

Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity «Suchasna profesiina (profesiino-tekhnichna) osvita» na period do 2027 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 chervnia 2019 roku № 419-r. [On approval of the Concept of implementation of state policy in the field of vocational (vocational) education «Modern vocational (vocational) education» for the period up to 2027 : order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 12, 2019 № 419-r.] *Government courier*. 26 July 2019, pp. 1[in Ukrainian].

Solonenko, V.A. (2010). *Formirovanie professionalnoy mobilnosti budushchikh ekonomistov-menedzherov v obrazovatelnom protsesse vuza* [Formation of professional mobility of future economists-managers in the educational process of the university] Candidate's thesis. 13.00.08. Bryansk, 22 p. [in Russian].

Sorokin, P.A. (1992). *Chelovek. Tsvivilizatsiya. Obshchestvo* [Human. Civilization. Society]. Moscow : Politizdat, 543 p. [in Russian].

Sushentseva, L.L. (2011). *Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh : teoriia i praktyka* [Formation of professional mobility of future skilled workers in vocational schools : theory and practice : monograph]. Kryvyi Rih : Publishing House, 439 p. [in Ukrainian]

Sycheva, V.O. (2017). *Problemy formirovaniya professionalnoy mobilnosti bakalavrov* [Problems of the formation of professional mobility of bachelors] *Izvestia of Saratov University. Sociology series. Political science*. Vol. 2. Part 17, pp. 170–173 [in Russian].

Chernilevskiy, D.V. (2002). *Didakticheskie tekhnologii v vysshey shkole* [Didactic technologies in higher education]. Moscow : UNITY, 437 p. [in Russian].

Shpakina, I.G. (2007). *Razvitie kompetentnosti rukovoditeley shkol v voprosakh upravleniya personalom v munitsipalnoy sisteme obrazovaniya* [The development of the competence of school leaders in personnel management in the municipal education system]. Extended abstract of candidate's thesis 13.00.08. Omsk, 23 p. [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх мобільних кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в контексті сучасних вимог.

Здійснено аналіз наукових підходів до визначення понять «мобільність», «професійна мобільність».

Визначено структуру професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників, яка включає :

- мотиви та цінності: інтерес до різних видів діяльності та професійних ситуацій; мотивація на успіх та самовдосконалення; потреба постійно підвищувати свою освіту та кваліфікацію;

- уміння та навички: адаптивні (адаптуватися та пристосовуватися до змін та нових вимог професійної діяльності, нарацювати власні ресурси); комунікативні (встановлювати нові зв'язки і контакти з суб'єктами діяльності, працювати в команді, бути відкритим для інших), організаційні (реагувати на зміни, саморозвиватися, перетворювати себе, самостійно навчатися, модернізувати власну діяльність, опановувати нову техніку та технології, знаходити шляхи самореалізації);

- особистісні якості та здатності: соціально-орієнтовані («рухливість», гнучкість, оперативність, соціальна активність та

ініціативність), рефлексивні (усвідомлювати власні потреби та оцінювати власні можливості та можливість розвитку; здатність до цілепокладання, самовизначення та саморегуляції); творчі (креативність, творче відношення до діяльності, відмова від стереотипів, відкритість до всього нового);

- базові знання з професії та суміжних професій, високий рівень їх узагальнення, обізнаність в інформаційно-комунікаційних технологіях.

Зроблено висновок про те, що головними завданнями закладів професійної (професійно-технічної) освіти в напрямку підготовки майбутніх мобільних кваліфікованих робітників є формування в них таких мотивів і цінностей, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, які забезпечать готовність не лише до успішного виконання професійних функцій, а й до зміни професії та професійного статусу, успішної самореалізації в умовах мінливої дійсності. У зв'язку з цим можна виділити пріоритетні завдання професійної освіти. По-перше, вона покликана готувати фахівців, зацікавлених у власній неперервній освіті, саморозвитку та самовдосконаленні, а також здатних швидко пристосовуватися до нових умов і змісту професійної діяльності. По-друге, професійна освіта повинна сформувати в майбутніх кваліфікованих робітників такі особистісні якості та здібності, які дозволили б їм самостійно орієнтуватися в професійному світі та вибудовувати вектор свого кар'єрного зростання (мобільність по вертикалі), розширювати свої професійні можливості, освоюючи нові сфери професійної діяльності (мобільність по горизонталі). По-третє, навчання майбутніх кваліфікованих робітників має проходити на основі змісту та технологій, які випереджають поточний рівень економічного, технологічного розвитку виробництва та суспільства в цілому.

Ключові слова: професійна освіта, професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників, мобільність, професійна мобільність, мобільний працівник.